

Sisällys

Kirjastojen ympäristötyö näkyväksi ja teräväksi -hanke (2023)	2
Tavoitteet	2
Hankeaika, ohjaus- ja projektiryhmän kokoukset sekä työryhmät	3
Webinaarit ja työpajat	3
Viestintä	4
Vihreä kirjasto -sivut	4
Green Library -sivut.....	4
Kirjastoseura	4
Ake-kirjastojen tiedotus	4
Some-viestintä	4
Asiantuntijat ja muu yhteistyö.....	5
Kirjaston hiilijalanjälki 2019 ja 2022	5
Hiilijalanjälkilaskenta 2019	5
Hiilijalanjälkilaskenta 2023.....	6
Hiilijalanjälkilaskennan rajausta.....	7
Hiilijalanjälkilaskennan yhteenveto	8
Kirjaston hiilikädenjälki	9
Kirjastojen keskeisimmät Agenda 2030 -tavoitteet	10
Ympäristötyö kirjastoissa Liboppi -kurssi	16
Kirjastojen ympäristötyö -hankkeiden vaikuttavuus ja tuotettu tieto.....	17

Kirjastojen ympäristötyö näkyväksi ja teräväksi -hanke (2023)

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Helsingin kaupunginkirjastolle 140 000 € avustuksen vuodelle 2023 *Kirjastojen ympäristötyö näkyväksi ja teräväksi* hanketta varten. *Kirjastojen ympäristötyö näkyväksi ja teräväksi* -hankkeen taustatietona toimi Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama ja Helsingin kaupunginkirjaston omistama *Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle* -hanke (2020-2021) ja sen suorittamat kyselytutkimus, hiilijalanjälkimittaukset ja Agenda 2030 -tavoitteiden kartoitus.

Hankkeen tavoitteena oli tuoda näkyväksi ja vahvistaa kirjastojen ympäristötyötä niin kirjastolaisille kuin asiakkaille, kuntalaisille ja kunnan päättäjille. Tavoitteena oli että, hankkeen myötä kirjastot voivat laajentaa ympäristötietoisuuttaan ja vahvistaa mielikuvaa ympäristötietoisesta ja -ystävällisestä toiminnastaan. Lisäksi tavoitteena oli tarjota myös kuntalaisille keskustelufoorumi, jossa yhdessä asiantuntijoiden kanssa perehdytään ympäristöön liittyviin teemoihin, kuten hiilijalan- ja -kädenjälkeen sekä jakamistalouteen.

Kumppanikirjastojen tehtävänä oli osallistua hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen, ottaa käyttöön uusia käytäntöjä ja työtapoja sekä jalkauttaa niitä kirjastoihin. Kumppanikirjastot sekä webinaarien osallistujat jalkauttavat hankkeen tuloksia omissa verkostoissaan. Hankkeen tulosten ja raporttien esittelyä jalkautetaan myös kansainvälisesti kirjastoalan eri foorumeilla.

Tavoitteet

Hankkeessa toteutettiin toinen kansallinen yleisten kirjastojen hiilijalanjälkimittaus syksyllä 2023. Laskentoihin osallistui 13 kirjastoa sekä kolme kirjastoautoa ympäri Suomea. Hiilimittaukset tehtiin yhdessä kirjastojen ja asiantuntijakumppanin kanssa. Hiilimittauksista vastasi asiantuntijakumppanina Gaia Consulting.

Hankkeen toisena tavoitteena oli syventää kirjastojen tietoisuutta kirjaston keskeisimmistä Agenda 2030 -tavoitteista systemaattisen muutoksen työkaluja käyttäen. Hanke järjesti kaksi etätyöpajaa, jotka toteutettiin asiantuntijakumppanin kanssa. Asiantuntijakumppanina toimi Third Rock.

Lisäksi hankkeessa parannettiin kirjastojen ympäristötyöstä tiedottamista kahdella eri viestintäkampanjalla. Keväällä toteutettiin päättäjämateriaalia, jossa kuntien päättäjille tiedotettiin kirjastojen ympäristötyöstä. Syksyllä kohderyhmänä olivat kirjastot ja kirjastojen asiakkaat. Syksyn kampanjan visuaalinen ilme toteutettiin viestintätoimisto Vaniten kanssa, joka loi kampanjalle raikkaan graafisen ilmeen sekä toteutti juliste-, infonäyttö- ja somemateriaalit.

Kirjastot.fi -sivujen Vihreä kirjasto -sivustoa sekä materiaalipankin päivittämistä jatkettiin aktiivisesti. Sivuilla julkaistiin muun muassa sidosryhmien artikkeleita,

kirjastoammattilaisten haastatteluja sekä artikkeleita kirjastojen ympäristötoiminnasta.

Hankeaika, ohjaus- ja projektiryhmän kokoukset sekä työryhmät

Avustuksen suunniteltu käyttöaika hankehakemuksen mukaisesti oli 1.9.2022-31.12.2023. Hankkeen aloitusta kuitenkin siirrettiin henkilöstötilanteen vuoksi alkamaan 1.1.2024. Aloituksen siirtämisen johdosta hankkeelle anottiin käyttö- ja selvitysajan pidentämistä. Käyttöaika myönnettiin 31.4.2024 saakka sekä selvitysaika 31.8.2024 mennessä.

Hankkeen kumppanina olivat Kuopion, Lahden, Rovaniemen, Turun ja Vaasan kaupunginkirjastot.

Hankkeen ohjausryhmässä oli edustus kaikista viidestä kumppanikirjastoista. Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana seitsemän kertaa.

Projektiryhmä kokoontui hankkeen aikana yhdeksän kertaa. Projektiryhmässä oli jonkin verran vaihtuvuutta kumppanien edustajissa.

Keväällä järjestettiin yksi ja syksyllä kaksi yhteistä ohjaus- ja projektiryhmän kokousta.

Kirjastojen hiililaskentoja varten perustettiin kolmen hengen työryhmä. Ryhmä valmisteli materiaalia kirjastojen hiililaskentoja varten.

Hankkeen viestintäkampanjoita varten perustettiin kolmen hengen työryhmä. Työryhmä suunnitteli ja toteutti kevään päättjäkampanjan, syksyn kirjastojen kampanjan sekä osallistui viestintätoimiston kanssa viestintämateriaalin suunnitteluun.

Webinaarit ja työpajat

Kaikkien hankkeen webinaarien ja työpajojen ohjelmatiedot löytyvät Vihreä kirjasto - sivuilta [Koulutusaineistot | Kirjastot.fi](#)

- 8.2. Kestävyys siirtymä – resilienssiä kestävän kehityksen toiminnalla, webinaari
- 13.4. Kirjasto on ekoteko – kirjasto ekososiaalisen sivistyksen kotina, webinaari
- 26.4. Agenda 2030 -työpaja, Teams
- 12.10. Ilmastokirjallisuuden mannerlaatat – tunne, empatia ja toiveikkaus, Keskustakirjasto Oodi, Helsinki
- 1.11. Agenda 2030 -työpaja, Teams
- 3.11. Nordic Libraries for Sustainability, webinaari
- 7.11. [Kirjaston hiilijalanjälki 2023](#) -video Kirjastokaista
- 24.11. Konkretiaa kehiin! – kirjasto ympäristötoimijana, Uudenmaan kirjastojen ympäristöpäivä Viikin kirjastossa Helsingissä

Viestintä

Hankkeen aikana järjestettiin kaksi viestintäkampanjaa. Kuntapäätäjille suunnattu kirjastojen ympäristötyöstä kertova kampanja toteutettiin keväällä viikolla 19. Kyselyn liitteenä oli kysely kirjastoille heidän ympäristötoiminnastaan, jotta saisimme tietoa toisen, syksyllä järjestettävän, viestintäkampanjan tueksi.

Toinen viestintäkampanja järjestettiin syksyllä viikolla 47, jolloin viestintätoimisto Vaniten kanssa suunniteltiin ja toteutettiin viestintämateriaalia, johon sisältyivät printattu juliste, infonäyttö juliste sekä viisi erilaista somepostauskuvaa. Kaikki viestintämateriaali käännettiin ruotsiksi ja englanniksi. Nämä viestintämateriaalit ovat jaossa Vihreä kirjasto -sivustolla [Oppaat ja viestintämateriaalit | Kirjastot.fi](#)

Vihreä kirjasto -sivut [Vihreä kirjasto | Kirjastot.fi](#)

Vihreä kirjasto sivuilla julkaistiin vuoden aikana 40 artikkelia. Kirjastot.fi:ssä oli vuonna 2023 evästeiden hyväksymistoiminto päällä koko vuoden. Noin 60 % käyttäjistä hyväksyi analytiikkaevästeet. Vihreä kirjasto -osioon tehtiin 6 200 sivukatselua.

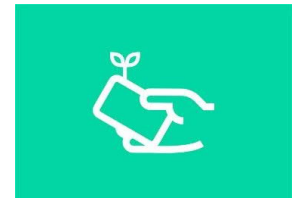
Green Library -sivut

Hankkeen aikana avattiin Vihreä kirjaston englanninkielinen osio osoitteessa [Green Library | Kirjastot.fi](#) Osioon päivitettiin hankkeen tuottamaa englanninkielistä materiaalia.

Kirjastoseura

Suomen kirjastoseura oli aktiivisesti mukana hankkeen kumppanina myös viestinnän toteuttajana. Kirjastoseuran kanssa yhteistyössä toteutettiin seuraavat toimenpiteet:

- toukokuun 2023 tiedotteessa (1 500 tilaajaa) mainos hiilijalanjälkilaskennan aloittamisesta
- hankeviestintää Kirjastoseuran sosiaalisessa mediassa
- huhtikuun 2024 Kirjastolehdessä ½ artikkeli ja 1/1 mainos hankkeen hiilijalanjälkilaskennoista
- hanketta kutsuttiin esittelemään tuloksia Kirjastopäiville 2024 Kuopioon. Tätä varten tuotettiin poster jo laaditulla viestintäilmeellä.

Ake-kirjastojen tiedotus

Ake-kirjastoille lähetettiin neljä tiedotetta, kaksi keväällä ja kaksi syksyllä.

Some-viestintä

Hankkeen aikana tehtiin aktiivista someviestintää Vihreä kirjasto facebook- ja instagram -tileillä. Tileillä kerrottiin Vihreä kirjasto -sivustolla olevista artikkeleista sekä postattiin kirjastojen ympäristöasioista.

Suurin kattavuus julkaisussa ⓘ

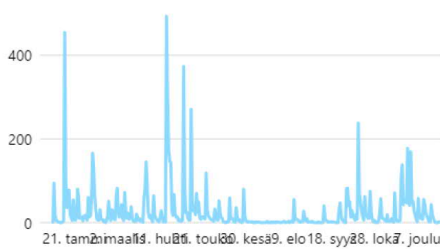
Facebook-julkaisu
Täällä ekotähden alla...
kirjastosta löytyy...
29.11.2023 klo 3.15

Tämän julkaisun kattavuus (367) on **465 %** korkeampi kuin julkaisujesi mediaanikattavuus (65) alustalla Facebook.

Kattavuus

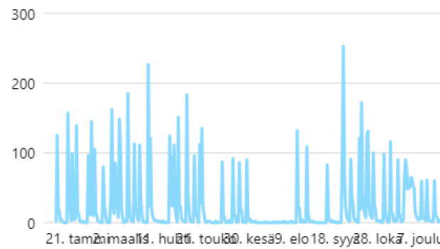
Facebook-kattavuus ⓘ

2 711 ↑ 11,8 %

Instagram-kattavuus ⓘ

1 043 ↑ 148,3 %

Asiantuntijat ja muu yhteistyö

Gaia Consulting
Kirjasto- ja tietopalvelualan SeAMK -yhteistyö
Kirjastokaista
Mieli ry. – Suomen mielenterveys ry.
Suomen Kirjastoseura
Sykli – Suomen ympäristöopisto
Third Rock

Kirjaston hiilijalanjälki 2019 ja 2022

Kahdessa kansallisessa hankkeessa, vuosina 2020 ja 2023, kirjastojen hiilijalanjälki mitattiin ensimmäistä kertaa. Vuoden 2020 laskennassa oli mukana 13 kirjastoa, vuoden 2023 laskennassa 13 kirjastoa ja kolme kirjastoautoa.

Hiilijalanjäljellä ei mitata kaikkia ympäristövaikutuksia, vaan se keskittyy arvioimaan toiminnoista aiheutuvia kasvihuonekaasupäästöjä. Sen erityinen vahvuus on helppo tulkittavuus ja vertailukelpoisuus. Helppotajuisuutensa vuoksi hiilijalanjälki on hyvä viestinnän työkalu. Hiilijalanjäljen avulla toimintojen ilmastovaikutukset saadaan vertailukelpoiksi ja täten oleelliset päästölähteet ovat helposti tunnistettavissa. Kun tulokset ovat helposti ymmärrettäviä, ilmastotyön resurssien kohdistaminen tehostuu. Tämä puolestaan johtaa päästöjen vähentämiseen ja kustannussäästöihin.

Kirjastojen ympäristötyö 2020 -luvulle ja Kirjastojen ympäristötyö näkyväksi ja teräväksi -hankkeiden hiilijalanjälkilaskennoilla pyrittiin kohottamaan ymmärrystä yleisten kirjastojen toiminnan positiivisista ja negatiivisista ilmastovaikutuksista sekä kirkastamaan kirjastojen roolia ilmastomuutoksen torjunnassa ja tiedon levittämisessä. Aktiivinen osallistuminen myös monipuolista ja tiivistä ympäristöasioihin liittyvää yhteistyöverkostoa kirjastojen välillä.

Hiilijalanjälkilaskenta 2019

Kirjastojen hiilijalanjälkilaskenta toteutettiin ensimmäisen kerran *Kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle* -hankkeessa (2020-2021). Tässä koko toimialan ensimmäisessä hiilijalanjälkilaskennassa oli mukana 13 kirjastoa eri puolilta Suomea.

Hiilijalanjälkilaskennan sekä kirjastokohtaiset että kansallisen tason lähtötiedot perustuivat kirjastojen tiedonkeruuseen ja hiilijalanjälkilaskentaan vuoden 2019 toiminnasta sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön ylläpitämään Suomen yleisten kirjastojen tilastoon.

Järjestelmän rajaukset on tehty kirjastojen arvoketjun mukaisesti, kansainvälisen GHG-protokollan mukaisesti. Kirjastojen hiilijalanjälkilaskenta kattoi toimitilojen, aineistologistiikan, matkojen, aineistohankintojen sekä muiden hankintojen päästöt. Kansallisen tason laskentaan otettiin mukaan aineistoista vain kirjahankinnat, matkoista vain työssäkäyntimatkat. Tietoliikenne jouduttiin rajaamaan laskennan ulkopuolelle. Laskennan toteutti hankkeen asiantuntijakumppani Positive Impact tiiviissä yhteistyössä työryhmän ja mittaajakirjastojen kanssa.

Vuoden 2020 laskennan raportti ja hiililaskentojen tulokset ovat luettavissa Vihreä kirjasto -sivustolla [Kirjastot matkalla hiilineutraaliin jakamistalouteen](#).

Hiilijalanjälkilaskenta 2023

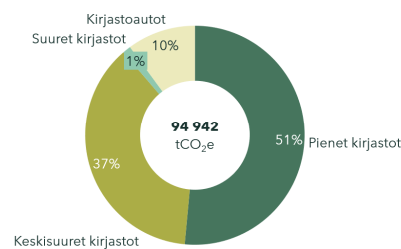
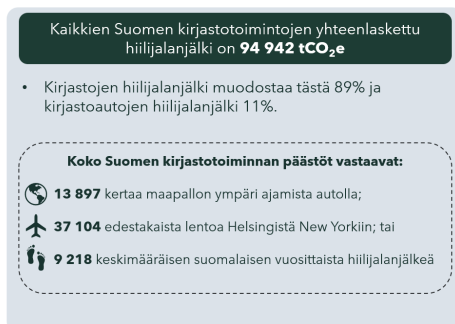
Yleisten kirjastojen toinen kansallinen hiilijalanjälkilaskenta ja kädenjäljen arviointi toteutettiin syksyllä 2023. Laskentojen ja kirjastojen tiedonkeruun tueksi kirjastoille järjestettiin syksyllä neljä hiiliklinikkaa. Tiedonkeruu tehtiin kokoamalla tietoa kirjaston omasta toiminnasta sekä hyödyntämällä tilastotietoa esimerkiksi Yleisten kirjastojen tilastosta sekä valtakunnallisesta henkilöliikennetutkimuksesta. Tiedot kerättiin perustuen vuoden 2022 tietoihin.

Hiilijalanjälkilaskentaan ja kädenjäljen tarkasteluun osallistui yhteensä 13 kirjastoa ja 3 kirjastoautoa. Kirjastokohtaisten hiilijalanjälkilaskelmien perusteella hankkeessa laskettiin pienten, keskisuurten ja suurten kirjastojen kansallinen hiilijalanjälki sekä yleisten kirjastojen keskimääräinen hiilijalanjälki.

Hiililaskennan tulokset [Kirjastojen hiililaskennan tulokset 2023](#)

KIRJASTOJEN HIILIJALANJÄLKILASKENTA

Koko Suomen yleisten kirjastojen hiilijalanjälki 2022

Myös kansalliset kirjastojen indikaattorit, kuten kirjalainan ja fyysisen kirjastokäynnin hiilijalanjälki, päivitettiin. Lisäksi tarkasteltiin kirjaston hiilikädenjälkeä sekä luotiin päästölaskennan konsepti, hiilijalanjälkilaskuri sekä ohjeistus kirjastojen hiilijalanjälkilaskentojen suorittamiseen jatkossa.

KIRJASTOJEN HIILIJALANJÄLKILASKENTA

Hiilijalanjälkilaskennasta päivitetyt Kansallisten kirjastojen indikaattorit

Tunnusluku	2019*		2022	
	Jakaja tilastoista	Päästö	Jakaja tilastoista	Päästö
Kirjalainan hiilijalanjälki	69 781 786 (lainamäärä)	0,46 kgCO ₂ e/kirjalaina	68 804 013 (lainamäärä)	1,38 kgCO ₂ e/kirjalaina
Fyysisen käynnin hiilijalanjälki	53 746 108 (käyntimäärä)	0,6 kgCO ₂ e/fyysinen käynti	41 056 639 (käyntimäärä)	2,31 kgCO ₂ e/fyysinen käynti
Kirjaston keskimääräinen hiilijalanjälki	718 (lukumäärä)	45 tCO ₂ e/kirjasto	716 (lukumäärä)	119 tCO ₂ e/kirjasto
E-kirjalainan hiilijalanjälki	10 (lukukerrat)	0,008 kgCO ₂ e/kirjalaina	10 (lukukerrat)	0,032 kgCO ₂ e/kirjalaina

*Positive Impactin lasketut luvut (https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/kirjastot_matkalla_hiilineutraaliin_jakamistalouteen.pdf)

Hiilijalanjälkilaskennan rajaus

Kirjastojen päästölaskennan kattavuutta tarkennettiin tässä laskennassa vuoden 2020 laskennasta. Laskentaa otettiin mukaan päästölähteitä aikaisempaa kattavammin, mistä johtuu, etteivät laskennat ja niiden tulokset eivät ole täysin verrannollisia.

Toisaalta todettiin, että hiilijalanjälkilaskennan kattavuuden parantaminen ja laskennan tarkentuminen on laskentaa toteuttavien organisaatioiden keskuudessa tavanomaista ja myös toivottavaa laskennan tarkkuuden parantamiseksi.

Kirjastojen hiilijalanjälkilaskentaa tarkennettiin esimerkiksi hankittujen tuotteiden ja palveluiden osalta. Laskennassa käytettiin GHG-protokollaa, jossa laskentaa tarkennettiin seuraavien GHG-protokollan mukaisten päästölähteiden osalta:

- Polttoaineiden tuotanto ja siirtohäviöt (Scope 3, kategoria 3)
- Kirjastojen asiakkaiden liikkumisen päästöt (kirjastoon ja takaisin) (Scope 3, kategoria 9)
- Kirjaston e-palveluista (e-kirjat, verkkoaineistot ja verkkosivut) aiheutuvat päästöt (Scope 3, kategoria 11)
- Kirjastojen myytyjen tai annettujen kirjojen ja muun aineiston hävittämisestä aiheutuvat päästöt (Scope 3, kategoria 12)

KIRJASTOJEN HIILIJALANJÄLKILASKENTA

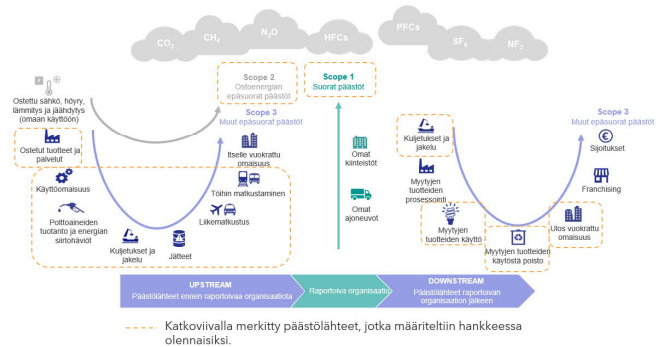
Hiilijalanjälkilaskennassa perustuu kansainvälisen GHG-protokollan laskentastandardiin

Hiilijalanjälkilaskenta suoritettiin organisaatioiden päästölaskentaan tarkoitetun GHG Protocol Corporate Accounting and Reporting Standardin mukaisesti¹.

Hiilijalanjälkilaskennan rajaus päätetään olennaisuusarvion perusteella, jota voidaan täydentää vielä tiedonkeruun yhteydessä.

Laskenta ja tiedonkeruu toteutetaan vain olennaisiksi määritellyille kategorioille.

¹Lähde: <https://ghgprotocol.org/corporate-standard> Kuvailähde: Gaian suomennos lähteestä: <https://ghgprotocol.org/blog/you-too-can-master-value-chain-emissions>

Kukin laskennassa mukana ollut kirjasto laski ainoastaan oman kirjastonsa päästöt (esim. sivukirjastojen päästöjä ei laskettu osaksi pääkirjastojen päästöjä).

Laskennassa on kuitenkin huomioitu esimerkiksi kirjaston varastot tai muut kirjaston yhteydessä olevat tilat. Useat kirjastot jakavat kiinteistön muiden toimijoiden (esim. nuorisotilat, koulut, päiväkodit) kanssa. Tällaisissa tapauksissa päästöt jaettiin kiinteistön neliöihin perustuen.

Kirjastoautoja käsiteltiin omina pienikokoisina kirjastoinaan siten, että niille toteutettiin kokonaan oma hiilijalanjälkilaskenta.

Kirjastojen hiilijalanjälkilaskennan eräs erityispiirteistä on aineistohankintojen jakaminen muiden kirjastojen kanssa siten, että hankittu aineisto "kelluu" eri kirjastojen välillä. Kelluvan aineiston johdosta yksittäisillä kirjastoilla ei välttämättä ole aineistohankintoja koskevaa omaa budjettia eikä omia aineistohankintoja. Toisaalta kaikki hankinnat eivät välttämättä ole kellovia (usein esim. lehdet). Laskennassa aineistohankinnat jyvitettiin kirjastojen yleisistä tilastoista saatuihin tietoihin perustuen.

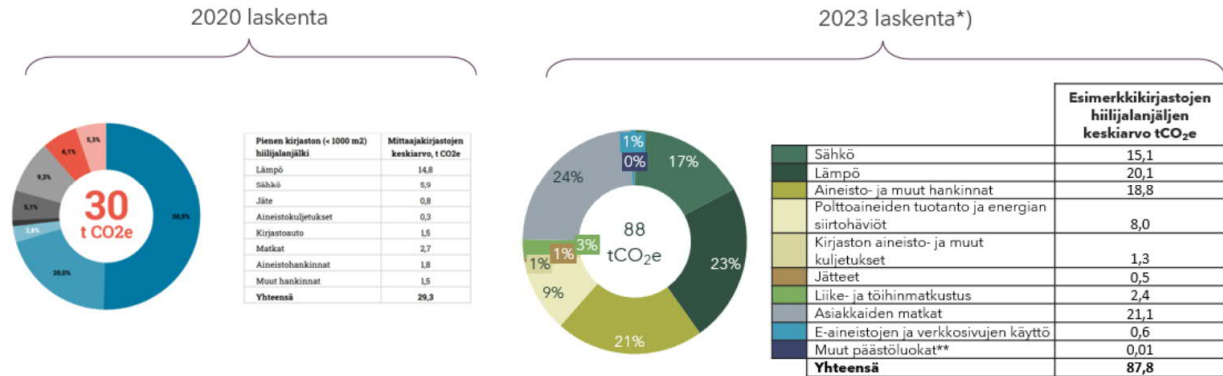
Hiilijalanjälkilaskennan yhteenveto

Laskennan kattavuuden tarkentumisen johdosta vuonna 2023 lasketut kirjastojen keskiarvoiset päästöt pienille, keskisuurille ja suurille kirjastoille ovat merkittävästi vuoden 2020 laskentaa korkeammat. Keskimääräisten päästöjen kasvu aiheutuu pääasiassa asiakkaiden liikkumisesta aiheutuvien päästöjen sekä polttoaineiden tuotannon ja siirtohäviöiden lisäämisestä laskentaan.

Vuoden 2020 laskennassa ei huomioitu asiakkaiden liikkumista eli niin sanottuja asiointimatkoja. Laskennan loppuraportti kuitenkin toteaa, että mikäli asiointimatkat olisi laskettu mukaan, niiden päästöjen osuus olisi ollut noin 30-60 % kirjastotoiminnan päästöistä. Vuoden 2020 laskennassa esitetty arvio vastaa vuoden 2023 laskennan tuloksia, joissa asiakkaiden liikkumisen päästöt kasvattivat esimerkiksi keskisuurten kirjastojen kokonaispäästöjä noin 37 prosentilla.

KIRJASTOJEN HIILIJALANJÄLKILASKENTA

Pienten kirjastojen keskimääräiset päästöt verrattuna vuoden 2020 laskentaan

*) Ailla kuvattu 7 hankkeessa mukana olleen pienen kirjaston päästöjen keskiarvo ja päästörakenne.
**) Scope 1 omat suorat päästöt polttoaineista sekä myydyn/lahjoitetun aineiston poistot.

Kirjaston hiilikädenjälki

Hiilikädenjälki kuvaa toiminnan myönteistä vaikutusta yhteiskuntaan. Kädenjäljellä yleisesti tarkoitetaan sitä, miten toimija voi auttaa asiakasta tai yhteiskuntaa pienentämään jalanjälkeään. Kädenjäljellä viitataan myös muihin kuin kasvihuonekaasupäästöihin liittyviin vaikutuksiin. Kädenjälki voidaan määrittää esimerkiksi vedenkulutukselle (vesikädenjälki) tai ympäristölle yleisesti (ympäristökädenjälki).

Hiilikädenjälki tarkoittaa tuotteen tai palvelun mahdollisuutta vähentää sen käytössä syntyviä ilmastopäästöjä. Hiilikädenjälki kuvaa tuotteen tai palvelun käyttäjän toiminnassa tapahtuvaa kasvihuonekaasupäästöjen vähenemistä, kun käyttäjä korvaa vanhan toimintatavan tarjotulla (vähäpäästöisemmällä) ratkaisulla.

Kädenjäljellä voidaan viitata laskennalliseen tarkasteluun, jossa kädenjälkivaikutus määritellään numeerisesti (esim. kuinka paljon asiakkaan oma hiilijalanjälki pienenee, kun tämä lainaa kirjan sen sijaan että ostaisi uuden).

Toisaalta kädenjälkivaikutusta ei aina pystytä laskennallisesti määrittelemään (esim. kuinka suuri myönteinen vaikutus kirjastojen lainauspalveluilla on ihmisten kulutuskäyttäytymiseen). Silloin, kun kädenjälkivaikutusta ei pystytä laskemaan, sitä voidaan tarkastella laadullisesti.

Hankkeessa kirjaston hiilikädenjälkeä tarkasteltiin laadullisesti. Tarkastelun perustana käytettiin vuoden 2020 kattavaa laadullista ja laskennallista tarkastelua. Tarkastelun tavoitteena oli edelleen lisätä ymmärrystä kädenjäljestä sekä auttaa kirjastoja määrittämään ne toiminnot, joilla kirjastot voivat vähentää muiden

toiminnasta aiheutuvia päästöjä tai muutoin vaikuttaa positiivisesti asiakkaittensa toimintaan.

KIRJASTOJEN KÄDENJÄLJEN TARKASTELU		Kirjastoilla on moninaisia myönteisiä vaikutuksia		gaia PART OF SWECO
	Tunnistetut kädenjälkitekijät	Mahdolliset tunnusluvut ja mittarit	Miten kädenjäljen mittaamista voi kehittää?	
4	Hyvä koulutus • Maksutonta valikoitua sisältöä	• Lainajaat • Fyysiset käynnit • Verkkokäynnit • Kokonaislainaus	• Toteuttamalla kävijöiden tyytyväisyyskysely esim. tiedon ja aineiston saatavuudesta.	
11	Kestävät kaupungit ja yhteisöt • Avoimet maksuttomat tilat • Kirjastojen järjestämä sekä kirjastojen tiloissa järjestetty harrastetoiminta	• Hyötypinta-ala • Tapahtumat & näyttelyt • Kirjastoautot • Siviilipalvelusta suorittavien henkilöiden ja työkokeilijoiden määrä	• Tekemällä näkyväksi kirjastojen sidosryhmäyhteistyön ja kirjastojen mahdollistaman yhteisöllisyyden (esim. kirjakerhot ja muu yhteisöllisyyttä luova toiminta).	
12	Vastuullista kuluttamista • Kuluttamista vähentävät lainauspalvelut	• Kirjalainat/asukas • Tavaralainat/asukas • Kirjastoissa sijaitsevien tavaroiden / palveluiden (esim. printeri) käyttöaste	• Selvittämällä yhteiskäyttötavaroiden ja -palveluiden käyttöastetta.	
13	Ilmastotekoja • Kirjastojen tarjoama ympäristömuutosta koskeva tieto ja kampanjat	• Kirjastojen päästövähennystoimet tai muut ilmastotoimet • Ilmastoteemaiset kampanjat	• Selvittämällä kirjastojen toteuttamien ilmastotoimien ja tarjoamien vähäpäästöisten palveluiden ilmastovaikutuksia. • Keräämällä tietoa ympäristö- ja ilmastoteemaisista kampanjoista.	

Kirjastojen keskeisimmät Agenda 2030 -tavoitteet

Hankkeen aikana järjestettiin kaksi etätöypajaa kirjastojen keskeisimmistä Agenda 2030-tavoitteista. Työskentely pohjautui vuoden 2020-2021 hankkeessa järjestettyyn töypajaan, jossa keskeisimmät tavoitteet oli määritelty.

Tavoitteena oli tehdä Agenda 2030 -tavoitteita edelleen tunnetuksi kirjastoalan näkökulmasta, edistää kestävän kehityksen ja ympäristövastuullisuuden keskeisten piirteiden tunnistettavuutta sekä tarjota kirjastoille kestävän kehityksen tietoa yhdenvertaisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden tukemiseksi.

Työpajoissa käytettiin systeemisen ajattelun periaatetta, jolloin kirjastojen Agenda 2030 -tavoitteita tarkastellaan kokonaisvaltaisesti keskittyen osien välisiin suhteisiin varsinaisten osien sijaan. Tavoitteena oli löytää ne toiminnan tekijät, jotka vaikuttavat keskenään joko suorasti tai epäsuorasti kirjaston toimintaa koskevassa verkostossa. Lähtökohtana oli kestävän kehityksen ulottuvuuksien rakenne myös sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden näkökulmasta.

Kumppanikirjastojen lisäksi syksyn työpajaan kutsuttiin osallistujiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijoita. Opiskelijoille lähetettiin ennakkotehtävä, jossa pohjustettiin systeemisen ajattelun mallia sekä kirjaston kuutta keskeisintä Agenda 2030 -tavoitetta. Opiskelijoita osallistui työpajaan runsaasti osallistuen aktiivisesti työskentelyyn.

Alla esitellään systeemisen ajattelun kautta ryhmätöissä esiin nousseita toiminnan tekijöitä tavoitteista 3,4,10,11,12 ja 13.

Lukeminen lisää hyvinvointia, joten kirjastojen lukemisen edistäminen on osa SDG työtä.

Ketkä edistävät lukemista ja lukutaitoa kirjastossa, minkälaisia kokeiluja, palveluja tai työkaluja tavoitteen edistämiseksi on luotu ja voitaisiin luoda?

- luku/kirjalähetit, lukemisen edistämisen hankkeen työntekijät, kirjavinkkarit
- kirjakassien vieminen ikäihmisille ja varhaiskasvatukseen
- lukudiplomit, lukuhaasteet, lukupelit, lukupiirit, satutunnit, lukukoirat
- tuupparit (mm. henkilökohtaista tukea oppimisen haasteisiin, vinkkejä ajanhallintaan & keskittymiseen, ilmaiset lukitestaukset)
- tilat, joissa perheet viihtyvät
- Celia

Mitkä muut näkökulmat vaikuttavat tämän tavoitteen toteutumiseen?

- koulun ja kirjaston parantunut yhteistyö
- rahoitukset erilaisiin lukemisen edistämisen hankkeisiin
- yleiset resurssit esim. kirjastossa, kouluilla ja nuorisotyössä
- media, miten lukeminen nousee esiin uutisissa ja somessa
- vanhempien aktiivisuus lasten lukemisessa
- kirjastojen yhteistyö perheiden kanssa

Mitkä kirjaston/kaupungin ohjelmat, linjaukset tai strategiat edistävät tätä tavoitetta?

- Avi:lle menevät tilastot
- Kaikki lukemaan ohjelma, Seinäjoki
- Monilukutaitoa marginaaleihin -hanke.

Hyvä koulutus tarkoittaa kirjastojen näkökulmasta lukemisen ja elinikäisen oppimisen tukemista ja mahdollistamista.

Millä konkreettisilla tavoilla kirjastot yleensä tukevat lukemista ja elinikäistä oppimista?

Miten elinikäisen oppimisen tukeminen linkittyy ympäristötietoisuuden lisäämiseen ja kirjastojen ympäristötyöhön?

- satutunnit, lukukoirat, tapahtumat, kirjavinkkaus, lukupiirit, aineistojen esittely
- ympäristöteemaiset tapahtumat kaiken ikäisille
- opiskelu- ja työtilat kaikkien käytössä
- maksuttomat aineistot
- oppimateriaalit ja asiakkaita kiinnostavat aineistot käyttäjien saatavilla
- yhteistyö koulujen varhaiskasvatuksen kanssa
- digineuvonta
- lukuneuvojat antamassa henkilökohtaista opastusta
- infomaatikkojen palvelut tukevat tiedonsaantia ja oppimista
- kirjastohenkilökunnan kouluttautuminen antaa keinoja tukea lukutaitoa ja elinikäistä oppimista

Miten ympäristönäkökulma on mukana arjen kirjastotyössä?

- erilaiset tapahtumat, teemapäivät, kampanjat, satutunnit, näyttelyt, tapahtumat, lukuhaasteet, ekohyllyt, työpajat
- kierrätys sekä arjen käytännöissä että esimerkiksi työpajoissa
- Ilmastolukuhaaste
- Vihreä kirjasto -sivusto on omistautunut ympäristönäkökulmalle ja vinkkaa esimerkiksi teemaan liittyvää kirjallisuutta
- esinelainaus
- kertakäyttöastioiden välttäminen ja kierrätyksestä huolehtiminen esimerkiksi tapahtumissa
- henkilökunnan koulutus ympäristönäkökulmasta, kuten ekovartit ja vastaavat
- tapahtumat eivät vaadi kuluttamista, ostopakkoa eikä rahankäyttöä
- poistokirja-askartelut kierrätysmateriaalia hyödyntäen

Miten tämä tavoite linkittyy muihin kirjastojen Agenda 2030 -tavoitteisiin?

- eriarvoistumisen ja syrjäytymisen vähentäminen hyvän koulutuksen avulla
- hyvä koulutus tuottaa uusia asiantuntijoita ja osaajia kaikille aloille

- lukeminen vähentää stressiä -> lisää hyvinvointia
- hyvä koulutus tiedottaa ja muuttaa ihmisten asenteita kestävästä kehityksestä ja ilmastoaiheista
- kirjasto tarjoaa tukea terveystietoon sekä tietoa terveydestä ja hyvinvoinnista
- lisää tietoisuutta tasa-arvosta, eri ihmisryhmien ja sukupuolien oikeuksista.

Kirjastot ovat kaikille avoimia ja maksuttomia palveluja. Kirjastojen perusarvoihin kuuluvat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.

Millaisia konkreettisia toimenpiteitä kirjastossasi tehdään kiusaamisen ja syrjimyksen ehkäisemiseksi sekä sen varmistamiseksi, että kaikkia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti?

- kielikahvilat, satutuokioiden, erilaiset kielitapahtumat
- tietotekniikan opetus senioreille
- moninaisuus huomioitu kokoelmatyössä
- asiakaspalvelua myös englanniksi
- kirjastojen käyttäytymissäännöt, mm. turvallisen tilan periaatteet
- asiakkaita ja työntekijöitä kohdellaan kunnioittavasti
- saavutettavuus

Miten eriarvoisuuden vähentäminen linkittyy kirjastojen ympäristötyöhön?

- ympäristötyön näkökulma: esineiden ja muun aineiston lainaus mahdollista kaikille eri tuloluokista riippumatta

Mitä se tarkoittaa käytännössä, että kirjastot ovat vastuullisia työnantajia?

- perehdyttämiseen panostetaan
- esihenkilötyöhön panostetaan
- huolehditaan työntekijöiden turvallisuudesta ja hyvinvoinnista
- tarjotaan lisäkoulutusta henkilökunnalle
- anonyymi rekrytointi (ehkäisee syrjintää)
- huomioidaan työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen
- puututaan epäasialliseen käytökseen

Miten tämä tavoite linkittyy muihin kirjaston Agenda 2030 -tavoitteisiin?

- terveys ja hyvinvointi: eriarvoisuuden vähentäminen lisää terveyttä ja hyvinvointia
- hyvä koulutus: hyvä koulutus voi lisätä avarakatseisuutta ja lieventää syrjintää
- sukupuolten tasa-arvo: kaikki voivat olla oma itsensä ja omaan sukupuoleen ei kohdistu syrjintää tai eriarvoista kohtelua
- ilmastotekoja: jos yksilöä ei syrjitä, hän ei välttämättä joudu lähtemään pois Suomesta
- yhteistyö ja kumppanuus: tehdään erilaisten tahojen kanssa yhteistyötä

eriarvoisuuden vähentämiseksi esimerkiksi kampanjoiden avulla.

Kirjastot ovat kaupunkilaisille suunnattu avoin ja maksuton peruspalvelu, joka mahdollistaa ja kannustaa kierto- ja jakamistalouteen tarjoamalla yhteisiä tiloja, välineitä ja kokoelmia sekä tukee demokratia työtä.

Millaisia tiloja, aineistoja ja välineitä kirjastosi tarjoaa asiakkailleen ja hyödyntävätkö asiakkaat tätä mahdollisuutta?

- kahvila, musiikkihuoneita, lukusali, opiskelutilat, verstaas, nuorisotilat, hiljainen työskentelytila, digitointitila

Mitä muuta kirjastosi tekee yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi?

- kyselyt ja demokratiatyö ovat yhdenvertaisuuden ajureita
- tiloja voi varata ja hyödyntää kaikki asiakkaat
- laajat kokoelmat ja aineistovinkit ovat yhdenvertaisuuden edistäjiä

Miten tämä tavoite linkittyy kirjaston muihin Agenda 2030 -tavoitteisiin?

koulutustavoite: kirjasto tukee elinikäistä oppimista

ilmastotekotavoite: kirjasto on sitoutunut ilmastotekoihin

eriarvoisuuden vähentäminen: kirjasto on syrjintävapaa ympäristö, demokratiatyö

vastuullinen kuluttaminen: yhteiset tilat, esinelainat.

Kirjastot ovat kaupunkilaisille suunnattu avoin ja maksuton peruspalvelu, joka mahdollistaa ja kannustaa kierto- ja jakamistalouteen tarjoamalla yhteisiä tiloja, välineitä ja kokoelmia.

Miten kirjastoissa näkyy sen rooli kierto- ja jakamistalouden edelläkävijänä?

- aineistolainaus, työskentelytilat, asiakaskoneet ja -laitteet, esinelainaus, kierrätys ja lajittelu, poistoaineiston myynti

Miten kirjasto pyrkii vastuullisuuteen hankinnoissa?

-aineiston muovittamattomuus tai ekomuovin käyttö

-e-aineiston hankkiminen

-kotipalveluaineisto kuljetetaan polkupyörällä

-vastuulliset toimittajat

Mitä muita toimenpiteitä kirjasto voisi tehdä vastuullisen kuluttamisen edistämiseksi?

- aineiston huoltaminen ja korjaaminen
- esinelainat kaikkiin kirjastoihin
- informaatiota vastuullisesta kuluttamisesta
- aineistoesittelyt, tapahtumat, näyttelyt

Miten tämä tavoite linkittyy kirjaston muihin Agenda 2030 -tavoitteisiin?

ilmastotekotavoite: kierrättäminen, kirjastopyörä, tietoisuuden edistäminen^{[1][2]}

eriarvoisuuden vähentäminen: esinelainaus, aineiston lainaus^{[1][2]}

tasavertaisuuden edistäminen: harrastustoiminnan kokeileminen, kuten lainattavat soittimet, studiot ja liikuntavälineet

elinkäinen oppiminen: työskentelytilat.

Kirjastot tekevät monia ympäristötekoja ja ovat ympäristötietoisia.

Miten kirjastossa kierrätetään ja säästetään energiaa? Mitä muita ilmastotekoja tehdään?

- lainaamisen mahdollistaminen
- poistokirjojen ostomahdollisuus ja uusiokäyttö
- materiaalien kierrättäminen
- tilojen, tietotekniikan ja muiden laitteiden käytön tarjoaminen
- energiansäästölamput
- kirjojen ja lehtien muovituksen vähentäminen mahdollisuuksien mukaan

Mitä kirjastot ovat tehneet tarjotakseen ajantasaista ja luotettavaa tietoa ympäristöasioista?

- kirjanäyttelyt
- kirjojen vaihtopisteet
- tapahtumat teeman ympärillä
- Ilmastolukupiiri
- Ilmastolukuhaaste
- Kirjan kiertorata -tapahtuma

Miten tämä tavoite linkittyy kirjaston muihin Agenda 2030 -tavoitteisiin?

- koulutus: tiedonvälittäminen
- kestävät kaupungit: tilojen käyttö, esineiden ja aineiston lainaus

- terveys: tiedon hankkiminen
- ilmastoteot

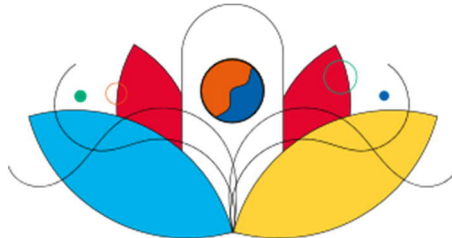
Mitä muita ilmastotekoja kirjasto voisi vielä tehdä?

- parantaa tiedonkulkua
- läpinäkyvyyden lisääminen
- tiedottaminen kirjastotilassa
- ”ympäristötiedottaja”
- lisäkoulutus henkilökunnalle.

Ympäristötyö kirjastoissa Liboppi -kurssi

Liboppi on Suomen yleisten kirjastojen henkilökunnalle suunnattu verkko-oppimisolusta. Liboppi sisältää kirjastoammattillisia täydennyskoulutuskursseja. Kurssit koostuvat pääasiassa tekstistä, kuvista, videoista ja erilaisista oppimistehtävistä. Kurssit suoritetaan tutustumalla kurssin materiaaleihin ja tekemällä kurssilla olevat oppimistehtävät.

Libopin kaikille yhteistä sisällöntuotantoa koordinoi valtakunnallinen toimituskunta, jossa on jäsen jokaisesta AKE-kirjastosta sekä VAKE-kirjastosta. Kurssien käytännön toteutuksesta vastaavat esimerkiksi kirjastoalan kehittämishankkeet, kirjastoalan oppilaitokset sekä eri sektoreiden kirjastot itse. Alueellisista kursseista vastaa kukin AKE itsenäisesti. Libopin teknisestä ylläpidosta vastaa Turun AKE.

Hankkeessa kirjastoille räätälöidyn kestävä kehityksen kurssin rakentaminen aloitettiin syksyllä 2023. Alustalle laadittiin neljä eri teemakokonaisuutta:

- o ympäristökasvatus
- o ympäristötunteet
- o kirjaston hiilijalanjälki
- o kirjastojen Agenda 2030 -tavoitteet.

Kurssia varten ympäristökasvatuksen oppimateriaalia tilattiin Sykli – Suomen ympäristöopistolta sekä ympäristötunteet materiaalia Mieli ry:ltä. Hankkeen aikana tuotettua materiaalia kirjastojen hiilijalanjälkilaskelmista sekä Agenda 2030 -tavoitteista hyödynnettiin laajasti kurssin oppimateriaaleissa.

Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijat testasivat kurssia ennen sen julkaisemista. Opiskelijoilta saatu palaute otettiin kurssisisällössä huomioon.

Kurssi julkaistiin keväällä 2024 ja sitä on mahdollista päivittää myöhemmin.

[Ympäristötyö kirjastoissa - liboppi](#)

Kirjastojen ympäristötyö -hankkeiden vaikuttavuus ja tuotettu tieto

Helsingin kaupunginkirjaston on saanut Opetus- ja kulttuuriministeriöltä hankeavustusta neljään kirjastojen ympäristötyötä kehittävään hankkeeseen. Näissä hankkeissa tuotettiin kansallisesti merkittävää tietoa kirjastojen ympäristötyöstä ja kirjastojen hiilijalanjäljestä sekä pilotoitiin kirjastoissa nuorten kanssa tehtävää ympäristötyötä. Hankkeiden aikana uutta tietoa saatiin muun muassa kyselytutkimusten ja kirjastojen hiilijalanjälkimittausten kautta.

Hankkeiden järjestämällä webinaareilla ja työpajoilla syvennettiin kirjastojen ympäristötietoisuutta.

Kirjastot.fi:n Vihreä kirjasto -sivut sekä sosiaalisen median kanavat edistivät ympäristötyötä kirjastoissa, jakoivat koko kirjastokentän ympäristötietoa, kehitettyjä ympäristötyökaluja sekä koulutus- ja viestintämateriaaleja. Kirjastokaistan tallentamat videot mahdollistavat ympäristöaiheisen sisällön myös Kirjastokaistan ohjelmistossa.

2011-2012 [Kestävä kehitys kirjastoissa -hanke](#)

2020-2021 [Kirjastojen ympäristötyö 2020 -luvulle -hanke](#)
[Hankkeen esittely ja raportit | Kirjastot.fi](#)
[Kirjastojen ympäristötietoisuus -kysely 2020 | Kirjastot.fi](#)

2021-2022 [Nuoret ja ympäristötunteet -hanke 2021-2022](#)
[NYT-kaytannon opas suomi_0.pdf \(kirjastot.fi\)](#)

2023 [Kirjastojen ympäristötyö näkyväksi ja teräväksi -hanke](#)
[Kirjastojen hiilijalanjälkilaskenta | Kirjastot.fi](#)